

Η άσκηση του δικαιώματος της απεργίας

με τις τροποποιήσεις που επέφερε ο ν. 4808/2021

**A. A. Αργυριάδης
& Συνεργάτες**
Δικηγορική Εταιρεία

Γράφει η Χριστίνα Ν. Βελλή
Δικηγόρος
ΔΠΜΣ «Δίκαιο & Οικονομικά»
Συνεργάτης στην «Α. & Α. Αργυριάδης
& Συνεργάτες Δικηγορική Εταιρεία»

Πολλές απεργίες στην ιστορία της χώρας μας διεκδικούν τον τίτλο της «πρώτης απεργίας στην Ελλάδα», με «πρωτοστάτες» την απεργία του 1879, στη Σύρο, από τους εργάτες των ναυπηγείων και των βυρσοδεψείων, με αίτημα την αύξηση των ημερομίσθιων, την ελάττωση των ωρών εργασίας και την κατάργηση της δίωρης «αγαραρίας» της Κυριακής και της Πρωτομαγιάς του 1888 στην πόλη της Δράμας από τους καπνεργάτες με κύριο αίτημα τις δέκα ώρες εργασίας, καθώς εκείνη την εποχή οι εργάτες απασχολούνταν από δώδεκα έως και δεκατρείς ώρες ημερησίως. Όποια δε κι αν προηγήθηκε σε επίπεδο διασφάλισης δικαιωμάτων, αμφότερες συνετέλεσαν με τον τρόπο τους, όπως και κάθε συλλογικός αγώνας των εργαζομένων ανά τον κόσμο, στην εξελικτική πορεία της εργασίας

και τη σημερινή νομοθεσία στον εργασιακό τομέα.

Ο δόκιμος ορισμός της απεργίας είναι «η προσχεδιασμένη συλλογική αποχή των εργαζομένων από την εργασία, με σκοπό να ασκήσουν κατά κανόνα πίεση στην εργοδοτική πλευρά στην επιδίωξή τους να διαφυλάξουν και να προαγάγουν τα συλλογικά συμφέροντά τους»*. Κατά τη διάρκειά της αναστέλλονται οι εργασιακές σχέσεις όσων συμμετέχουν σε αυτήν, χωρίς εντούτοις να παύουν να υφίστανται. Πρακτικά, δηλαδή, οι απεργοί δεν δικαιούνται μισθούς και ημερομίσθια, διατηρούν όμως τις λοιπές αξιώσεις που απορρέουν από την εργασιακή σχέση.** Με ιδιαιτερότητα το διφυή της χαρακτήρα, αφού συνιστά τόσο ατομικό, όσο και συλλογικό δικαίωμα διαφύλαξης και προαγωγής των οικονομικών, εργασιακών, συνδικαλιστικών και ασφαλιστικών συμφερόντων των εργαζομένων, κατοχυρώνεται συνταγματικά στο άρθρο 23 § 2 Σ, ενώ από τη φύση της ανήκει και στο θεσμικό πλαίσιο εγγυήσεων της συνδικαλιστικής ελευθερίας εν γένει (άρθρο 23 § 1 Σ). Ρητά προστατεύεται στο άρθρο 6 § 4 του Αναθεωρημένου Ευρωπαϊκού Χάρτη, αναγνωρίζε-

* Δ. Ζερδελής, Συλλογικό Εργατικό Δίκαιο, 5η έκδ., 2021

** Κ. Χρυσόγονος, Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, 5η έκδ., 2023

ται δε ως θεμελιώδες δικαίωμα και στο άρθρο 28 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, σύμφυτο με τις γενικές αρχές του ενωσιακού δικαίου, προστατευόμενο υπό το πρίσμα των εθνικών νομοθεσιών και πρακτικών, της αρχής της αναλογικότητας και της «πρακτικής εναρμόνισης».

Το δικαίωμα της απεργίας αναγνωρίζεται σε όλους τους εργαζομένους, ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, με αίρεση νομιμότητας αυτού τη συλλογική άσκησή του με θεσμικό τρόπο από νόμιμη συνδικαλιστική οργάνωση. Εντούτοις, για τους δημόσιους υπαλλήλους, τους υπαλλήλους της τοπικής αυτοδιοίκησης, των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου (ΝΠΔΔ) και το προσωπικό πάσης μορφής δημοσίου χαρακτήρα ή κοινής ωφέλειας, που η λειτουργία τους έχει ζωτική σημασία για την εξυπηρέτηση βασικών αναγκών του κοινωνικού συνόλου, συντρέχουν ειδικοί νομοθετικά προβλεπόμενοι περιορισμοί, οι οποίοι οφείλουν να τίθενται στο μέτρο που είναι αναγκαίοι και δίχως να οδηγούν σε παράλυση του εν λόγω δικαιώματος. Με το άρθρο 70 του Ν. 4808/2021, ο οποίος τροποποίησε το ν.1264/1982, θεσμοθετούνται για πρώτη φορά τα συνδικαλιστικά δικαιώματα φυσικών προσώπων που παρέχουν υπηρεσίες και συγκεκριμένα ορίζεται πως, ειδικά για τις ψηφιακές πλατφόρμες, οι εργαζόμενοι με συμβάσεις ανεξάρτητων υπηρεσιών ή έργου δικαιούνται να συστήνουν οργανώσεις, να κηρύσσουν απεργία, να διαπραγματεύονται συλλογικώς και να καταρτίζουν συλλογικές συμβάσεις εργασίας. Εντούτοις, ρητά απαγορεύεται εκ του Σύνταγματος οποιαδήποτε μορφή απεργίας δικαστικών λειτουργιών και υπηρετούντων στα σώματα ασφαλείας.

Μορφές απεργίας

Οι μορφές που δύναται να λάβει μια απεργία ποικίλουν ανάλογα με το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα και τα αγωνιστικά μέσα που σκοπεύει να ακολουθήσει η εκάστοτε συνδικαλιστική οργάνωση.

Αποτυπώνονται δε επιγραμματικά στη διεκδικητική, την προειδοποιητική και την απεργία διαμαρτυρίας, άπασες με βασικό χαρακτηριστικό το συγκεκριμένο των αιτημάτων τους και διαφορές ως προς τη διάρκεια και τον προβλεπόμενο στόχο. Ιδιαίτερη αναφορά χρήζει η περίπτωση της πολιτικής απεργίας, η οποία απευθύνεται στο κράτος και στους φορείς του και όχι σε κάποιον εργοδότη και θεωρείται νόμιμη μόνο εφόσον έχει πράγματι αιτήματα που αφορούν την προαγωγή εργασιακών συμφερόντων των εργαζομένων και σε καμία περίπτωση, ως αντικείμενη στις διατάξεις τόσο του Σύνταγματος, όσο και του άρθρου 19 § 1 του ν. 1264/1982, όταν υποκρύπτει καθαρά πολιτικό και κομματικό υπόβαθρο. Η απεργία αλληλεγγύης και οι στάσεις εργασίας, οι οποίες υπό κοινό αίτημα και με προβλεπόμενη περιοδικότητα κρίνονται ως μια ενιαία απεργία, ανήκουν επίσης στα είδη απεργίας που μπορούν να επιλεγούν από τους φορείς του εν λόγω δικαιώματος.

Για να είναι δε θεμιτή τόσο στο Σύνταγμα όσο και στο ν. 1264/1982 ως τροποποιηθείς ισχύει, προβλέπονται ουσιαστικοί και διαδικαστικοί περιορισμοί, τιθέμενοι πάντοτε εντός των ορίων του πρώτου και με γνώμονα την προστασία δημόσιων ή κοινωνικών συμφερόντων.

Πρώτη προϋπόθεση νόμιμης απεργίας είναι

η νόμιμη κήρυξή της από αρμόδια συνδικαλιστική οργάνωση, η οποία ερείδεται στην ανάγκη στοιχειοθέτησης ευθύνης κάποιας και δη της εκάστοτε αρμόδιας για τον συγκεκριμένο εργασιακό χώρο, κλάδο ή επάγγελμα, συνδικαλιστικής οργάνωσης, καθώς και στην ορθή εκπροσώπηση των συμφερόντων των εργαζομένων και σκοπεί στην αποφυγή του φαινομένου των «αδέσποτων» απεργιών. Απαιτείται, δηλαδή, τήρηση της αρχής της εγγύτητας της συνδικαλιστικής οργάνωσης προς τους απεργούντες εργαζόμενους και στα προαγόμενα εκ της απεργίας συμφέροντά τους.

Δεύτερη προϋπόθεση νόμιμης απεργίας είναι η έναρξη και διεξαγωγή της απεργίας σύμφωνα και το νόμο, δίχως να λησμονείται ότι πρωταρχικός στόχος είναι η επίλυση της συλλογικής διαφοράς με ειρηνικά μέσα και διαπραγματεύσεις. Για τη μεν νομότυπη έναρξή της, είτε πρόκειται για απεργία, είτε για στάση εργασίας, απαιτείται γνωστοποίηση στον εργοδότη 24 τουλάχιστον ώρες πριν από την πραγματοποίησή της κατ' άρθρ. 19 του ν. 1264/1982, όπως τροποποιηθέν ισχύει, και δη εγγράφως με επίδοση με δικαστικό επιμελητή. Απεναντίας, για τις επιχειρήσεις δημόσιου χαρακτήρα ή κοινής ωφέλειας απαιτείται γνωστοποίηση τέσσερις πλήρεις ημέρες πριν την πραγματοποίηση της επικείμενης απεργίας και επίδοσή της με δικαστικό επιμελητή τόσο στον δότη, όσο και στο εποπτεύον Υπουργείο και το Υπουργείο Εργασίας. Κρίσιμο σε κάθε περίπτωση είναι στη γνωστοποίηση να περιλαμβάνονται η ημέρα και η ώρα έναρξης της απεργίας, καθώς και η μορφή, τα αιτήματα και οι θεμελιωτικοί αυτής λόγοι. Άλλως μη τηρουμένων των ανωτέρω, η απεργία είναι παράνομη.

Επιπροσθέτως, με το άρθρο 95 του ν. 4808/2021 αντικαταστάθηκε το άρθρο 21 του ν. 1264/1982, οπότε πλέον προβλέπεται υποχρέωση διάθεσης εκ μέρους της συνδικαλιστικής οργάνωσης, κατά τη διάρκεια της απεργίας, προσωπικού ασφαλείας για την ασφάλεια των

εγκαταστάσεων της επιχείρησης και την πρόληψη καταστροφών και ατυχημάτων, ενώ στις επιχειρήσεις δημόσιου χαρακτήρα ή κοινής ωφέλειας της παρ. 2 του άρθρου 19 ν. 1264/1982, πέραν του προσωπικού ασφαλείας, για την αντιμετώπιση των στοιχειωδών αναγκών του κοινωνικού συνόλου κατά τη διάρκεια της απεργίας, απαιτείται η διάθεση του λεγόμενου προσωπικού ελάχιστης εγγυημένης υπηρεσίας, που αποτυπώνεται ποσοστιαία στο ένα τρίτο (1/3) της συνήθως παρεχόμενης υπηρεσίας.

Με το άρθρο 94 του ν. 4808/2021 αντικαταστάθηκε και το άρθρο 3 του ν. 2224/1994 για τη διαδικασία διεξαγωγής δημόσιου διαλόγου ενώπιον του Οργανισμού Μεσολάβησης και Διαιτησίας, η οποία πλέον καθίσταται υποχρεωτική και για τους εργαζόμενους στο Δημόσιο, τους ΟΤΑ και τα ΝΠΔΔ, εκτός από τους φορείς, υπηρεσίες, οργανισμούς και επιχειρήσεις δημόσιου χαρακτήρα ή κοινής ωφέλειας, της παρ. 2 του άρθρου 19, που ίσχυε και κατά το προϋσχόν νομοθετικό καθεστώς. Για τους υπόλοιπους φορείς, υπηρεσίες, οργανισμούς και επιχειρήσεις που δεν εμπίπτουν στους κλάδους της παρ. 2 του άρθρου 19 του ν. 1264/1982, δεν ισχύει η υποχρεωτική διεξαγωγή δημόσιου διαλόγου. Εντούτοις, εάν η συνδικαλιστική οργάνωση που κηρύσσει την απεργία το προκρίνει, δύναται να ζητήσει με αίτησή της τη διεξαγωγή δημόσιου διαλόγου για τα αιτήματα της απεργίας, ενώπιον του ιδίου ως άνω Οργανισμού. Σε αμφότερες τις περιπτώσεις οι γνωστοποιήσεις γίνονται εγγράφως με επίδοση με δικαστικό επιμελητή.

Σημαντική θεωρείται η εισαγωγή με το άρθρο 93 του ν. 4808/2021, της υποχρέωσης για όλες τις συνδικαλιστικές οργανώσεις που κηρύσσουν απεργίες να προστατεύουν το δικαίωμα των μη συμμετεχόντων στην απεργία εργαζομένων, ώστε να προσέρχονται και να αποχωρούν ελεύθερα και ανεμπόδιστα από την εργασία τους και να παρέχουν αυτήν χωρίς εμπό-

διο και ιδίως χωρίς την άσκηση σωματικής ή ψυχολογικής βίας σε βάρος τους. Άλλως συντρέχει νόμιμος λόγος για διακοπή της απεργίας με απόφαση του εκάστοτε αρμόδιου Μονομελούς Πρωτοδικείου. Η δε υπαίτια παραβίαση της ανωτέρω υποχρέωσης γεννά αστική ευθύνη της αρμόδιας συνδικαλιστικής οργάνωσης και των υπαίτιων μελών του διοικητικού της συμβουλίου.

Σαφώς και τα ανωτέρω καθίστανται γράμμα κενό εάν τα αιτήματα της απεργίας δεν είναι νόμιμα, ήτοι προσκρούουν σε κανόνες αναγκαστικού δικαίου ή δεν προάγουν συλλογικά συμφέροντα. Αμφιλεγόμενο είναι το κατά πόσο ζητήματα που άπτονται του διευθυντικού δικαιώματος και του επιχειρηματικού σχεδιασμού του εργοδότη δύνανται να αποτελέσουν περιεχόμενο νόμιμης απεργίας, ενώ αντίθετα ρητά αποκλείεται η επίλυση νομικών διαφορών μέσω μιας απεργίας, καθώς για τα τελευταία μόνη αρμόδια είναι η δικαστική λειτουργία. Φυσικά το νόμιμο ή μη μιας απεργίας θα κριθεί δικαστικώς ανά περίπτωση, τηρουμένων των λοιπών ουσιαστικών και τυπικών προϋποθέσεων του νόμου, υπό το πρίσμα της αρχής της αναλογικότητας στο πλαίσιο ελέγχου τυχόν καταχρηστικής άσκησης δικαιώματος.

Απαγορευμένα μέσα άμυνας του εργοδότη

Υπό έτερη σκοπιά, η εργοδοτική πλευρά σε απεργιακή κινητοποίηση των εργαζομένων της δεν δύναται να αμυνθεί κατά το δοκούν, παρά τίθενται και για αυτήν περιορισμοί, οι οποίοι ερείδονται στη διαπραγματευτική ανισότητα μεταξύ των μερών. Συγκεκριμένα, απαγορεύεται ρητά στο άρθρο 22 § 2 του ν.1264/1982 η ανταπεργία, άλλως γνωστή και ως «lockout», η οποία ως μέσο «επιθετικής» άμυνας του εργοδότη μέσω της προσωρινής άρνησής του να αποδεχθεί τις υπηρεσίες των εργαζομένων και την παράλληλη απαλλαγή του από την κατα-

βολή μισθών εξωθεί εκ του αποτελέσματος σε άρση της εκάστοτε συνδικαλιστικής ενέργειας. Το ίδιο ως άνω άρθρο απαγορεύει επίσης την πρόσληψη απεργοσπαστών κατά τη διάρκεια νόμιμης απεργίας. Γίνεται δε ρητή μνεία στη νομιμότητα της τελευταίας, καθώς σε περίπτωση που πρόκειται για παράνομη απεργία, η απαγόρευση αίρεται και ο εργοδότης δικαιούται να προβεί σε προσλήψεις τρίτων προς εξομάλυνση της κανονικότητας της λειτουργίας της επιχείρησής του. Τέλος, στις απαγορευμένες πρακτικές του εργοδότη συγκαταλέγονται και τα αντιαπεργιακά επιδόματα, τα οποία στοχεύουν είτε στην παρακώλυση της άσκησης του δικαιώματος, είτε στην «επιβράβευση» όσων δεν συμμετείχαν στην απεργία.

Συνέπειες παράνομης απεργίας

Στις περιπτώσεις που δεν πληρούνται οι ως άνω προϋποθέσεις, η απεργία είναι παράνομη και επιφέρει έννομες συνέπειες τόσο στη συνδικαλιστική οργάνωση όσο και στους συμμετέχοντες εργαζομένους, εφόσον δε αδικαιολογήτως επιφέρει ζημία στον εργοδότη, στοι-